

Toetsboek Ruil VWO

- 1a** Kunnen alleen mensen met weinig geld meedoen aan het LETS systeem?
b Is in dit systeem sprake van een directe ruil tussen twee personen. Motiveer je antwoord.
c Hoewel het LETS-systeem geen geldeconomie is, heeft het wel een aantal kenmerken van een geldeconomie. Welke zijn dat?
d Bedenk een argument, waarmee je dit “geldsysteem” als een “zwart geld”-circuit zou kunnen bestempelen.
- 2a** Leg uit waarom een taakverdeling tussen Robinson en Vrijdag zinvol is.
b Geef voorbeelden van taakverdeling binnen een gezin.
c Geef voorbeelden van taakverdeling tussen landen.

3 Ruilen

Van het gezegde 'van ruilen komt huilen' blijft op de Tilburgse kermis weinig over. Of het moet zijn 'huilen van het lachen'. Er staat namelijk een caravan waar je jouw gewonnen prijs kunt ruilen voor een andere prijs. Dus ben je niet blij met je prijs en wil je wat anders? Gewoon even naar de “ruilcaravan” gaan, formuleertje invullen en je mag iets anders uitzoeken. Maar het gaat wel eerlijk want alle prijzen worden netjes op een weegschaal gelegd dus je kunt niet zomaar met een grotere prijs thuis komen!

Vind jij dit Tilburgse systeem eerlijk? Licht je antwoord toe.

4 Jouw vrouw Mijn vrouw

Jouw Vrouw Mijn Vrouw gaat verder! Binnenkort starten de opnamen voor ons nieuwe seizoen Jouw Vrouw Mijn Vrouw. Opnieuw zoeken we moeders die het een grote uitdaging vinden om voor 10 dagen te ruilen van gezin!

Van ruilen komt huilen, zeggen we wel eens. Dat zie je in dit programma dan ook regelmatig gebeuren. Als econoom kun je daar een verklaring voor geven. Welke is dat?

- 5** Arbeidsverdeling kom je tegen in alle bedrijven. Geef aan op wat voor wijze in de onderstaande bedrijven arbeidsverdeling kan plaatsvinden en maak ook duidelijk welk voordeel deze bedrijven hebben van deze arbeidsverdeling.
- a.** Heineken
  - b.** Mac Donald
  - c.** Albert Heyn

6 Uit een krantenadvertentie:

“Ik wil graag in contact komen met mensen om Nederlandse postzegels te ruilen. Gewoon postzegel voor een postzegel (via mancolijsten). Ik verzamel uitsluitend Nederlandse postzegels.”

Wat vind jij van deze advertentie? Licht je antwoord toe.

- 7** In de tekst staat een voorbeeld van relatieve kostenverschillen. Geef nog een tweetal voorbeelden van relatieve kostenverschillen.
- 8** Beantwoord naar aanleiding van het artikel “Investeren in China riskant” de volgende vragen.

Investeren in China riskant

Als de expansie van de Chinese economie naar Europa komt, is er nog wel een probleem op te lossen. Namelijk dat van de copyrights. Chinezen kopiëren namelijk alles wat los en vast zit, van Hollywoodfilms tot hele productietechnieken en van bedrijfslogo's tot complete producten. En ze doen dat, op de eigen markt, grotendeels ongestraft. De internationale gemeenschap kent deze praktijken wel, maar onderneemt nog geen politieke stappen om internationale eigendomsrechten in China beter te beschermen.

Er zal nog veel moeten worden geregeld om China als serieuze economische partner te gaan zien. Veel bedrijven aarzelen, ondanks het enorme marktpotentieel, om hun technologie naar China te brengen. Dat is namelijk hetzelfde als je fiets niet op slot zetten in Amsterdam.

Een klein voorbeeldje om het aanschouwelijk te maken. Chevrolet verkoopt (en bouwt) in China de Spark (foto linksonder, in NL bekend als Deawoo Matiz), uiteraard via een samenwerkingsverband, een joint venture genoemd. Deze zomer presenteerde de 'autochtone' Chinese autofabrikant Shanghai Automotive de Cherry QQ (foto rechtsonder) op de internationale autosalon van Beijing. Toen de Chevrolet-vertegenwoordigers bekomen waren van het déjà-vu-gevoel en de Cherry van dichterbij bekeken, bleken de overeenkomsten niet bij het schattige ontwerp op te houden. Rechtzaken lopen inmiddels, maar ook Chevrolet weet dat Toyota en Honda in vergelijkbare gevallen al het onderspit dolven bij de Chinese rechter.

Bron: Tegenlicht (vpro)

- a Waaron hebben Europese bedrijven moeite om in China een fabriek te bouwen?
- b Leg uit dat de welvaart zowel in China als in Europa kan stijgen als die fabriek er wel kwam.
- c Wat kan de Chinese regering doen om buitenlandse investeerders aan te trekken?
- d Leg in eigen bewoordingen uit waarom het respecteren van eigendomsrechten in een ruileconomie belangrijk is.

9 Lees onderstaande twee krantenartikeltjes

Helft Nederlanders downloadt probleemloos 'illegaal'

Bijna de helft van alle Nederlanders die wel eens bestanden downloaden doet dit 'illegaal'. Driekwart van de Nederlanders zegt hiertegen geen morele bezwaren te hebben, al ervaart een grote groep het wel als diefstal. Dat blijkt uit het grote downloadonderzoek van Planet Internet, uitgevoerd door Intomart/GFK door middel van een representatieve steekproef onder duizend Nederlanders van 13 jaar en ouder met een Internetaansluiting.

Hoewel het niet strafbaar is, wordt het binnenhalen van muziek, films of spelletjes waarvoor niet betaald wordt, over het algemeen als 'illegaal downloaden' bestempeld. De maker van de producten wordt immers benadeeld omdat er niet voor de bestanden betaald is. Het aanbieden van dergelijke bestanden is wel illegaal. Veertig procent van de ondervraagden noemt het downloaden op deze manier dan ook 'diefstal'.

Muziek ruim aan kop

De muziekindustrie lijkt het meeste te lijden onder het niet betalen voor downloads: zo'n tachtig procent van de mensen die download haalt muziekbestanden van het internet, betaald en onbetaald. De populairste 'illegale' sites zijn Limewire, Kazaa en Bittorrent.

- a Leg uit dat we in deze artikelen kunnen spreken over diefstal van intellectueel eigendom.
- b Hoe zou je de wet het meest efficiënt kunnen aanpassen, om het "illegaal" downloaden verder terug te dringen?
- c Welke organisaties trachten namens de artiesten dit downloaden te beperken?
- d Leg uit op welke wijze hier sprake kan zijn van transactiekosten.
- e Verklaar waarom hier sprake is van een botsen van belangen.

- 10a Bij de aankoop van een huis krijgen mensen te maken met hoge transactiekosten. Geef voorbeelden van deze kosten.

Lees onderstaande tekst en beantwoord daarmee de vragen b en c.

Transactiekosten maken huizen duur

De kosten om een woning te kopen zijn volgens het CPB “aanzienlijk”. Gemiddeld bedragen deze transactiekosten 12 procent van de waarde van de woning. Overdrachtsbelasting en kosten voor de notaris en makelaar maken hiervan het grootste deel uit. Deze kosten hebben een remmend effect op de huizenprijs. “Verlaging zou tot hogere prijzen kunnen leiden.”

- b Waaruit bestaan de transactiekosten bij het kopen van een huis?
- c Hoeveel bedragen de transactiekosten bij de verkoop van een huis ter waarde van € 232.000?

De familie Breedveld heeft een nieuw huis gekocht. Zij hebben daarvoor € 267.000 betaald.

- c Bereken de oorspronkelijke verkoopprijs van het huis, dus zonder de transactiekosten.
- d Waarom zou een verlaging van de transactiekosten tot hogere huizenprijzen kunnen leiden.
- e Hoe blijkt uit deze foto (2009) dat het steeds slechter gaat op de huizenmarkt.

- 11 In het artikel “beschermen van uitvindingen” gaat het over eigendomsrecht.

Beschermen van uitvindingen

Een octrooi, ook wel patent genoemd, geeft u tijdelijk het alleenrecht op een uitvinding (een product of werkwijze van technische aard). U mag de uitvinding als enige gebruiken, verkopen of op een andere manier in het verkeer brengen. Door een octrooi aan te vragen zorgt u ervoor dat andere bedrijven uw uitvinding niet kunnen overnemen. Daarmee geeft uw uitvinding u alle voordelen waar u recht op heeft. U kunt zelf een octrooi aanvragen of dit laten doen door een octrooigemachtigde. Dat is een juridische specialist op het gebied van octrooien, merken en modellen.

Bron: Kamer van koophandel

- a Om wat voor soort eigendom gaat het in dit artikel?
- b Om je eigendom te beschermen moet je vaak kosten maken. Geef een voorbeeld van die kosten met behulp van dat artikel.

- 12 **Aanschaf software, kosten zijn maar eenmalige!**

Tijdens EDUCAUSE 2004 vertelde een presentator dat dit in ieder geval niet waar is voor de zichtbare kosten. Steeds wanneer een stuk software aangeschaft werd met de belofte dat er na de eerste initiële investering geen kosten meer gemoeid zouden zijn, bleek dit een fabeltje te zijn. Naast deze aanschafkosten, de zichtbare kosten, zijn er echter ook andere, onzichtbare kosten verbonden aan een innovatie. Deze onzichtbare kosten noemen de knappe koppen van de economie *transactiekosten*.

- a Wat bedoelen economen met transactiekosten?
- b Bedenk een voorbeeld van een software invoering op onze school.
- c Bedenk een reden waarom invoering van software ook achteraf transactiekosten met zich meebrengt.

13 Lees de tekst “Aardappelen voor een krop sla”

Aardappelen voor een krop sla - als je aardappelen verbouwt, kun je proberen bij je buurman een aantal daarvan te ruilen tegen een krop sla, om zo de noodzakelijke variatie in je maaltijd te scheppen. Maar wat als je buurman helemaal niet van aardappelen houdt? Dan kun je proberen om de aardappelen eerst bij de andere buurman te ruilen tegen tomaten, om daarna die tomaten bij de eerste buurman weer te ruilen tegen de gewenste krop sla. Als die andere buurman de aardappelen ook niet wil, dan kun je altijd nog proberen om bij de overbuurman aardappelen te ruilen voor aardbeien, om die dan bij de buurman te ruilen voor de gewenste krop sla.

- a Je begrijpt waarschijnlijk dat dit ruilproces niet altijd efficiënt verloopt. Wat ontbreekt in deze situatie, waardoor het geheel veel soepeler kan verlopen.
- b Waarom had de aardappelboer zijn aardappelen niet kunnen ruilen voor een koe van een veeboer, die wel behoefte aan aardappelen had.
- c Welke twee problemen kunnen dus ontstaan bij ruil in natura.

14 Lees onderstaande internetadvertentie.

Wat is huizenruil?

Wilt u de vakantie van uw dromen hebben zonder dat u daar veel geld voor hoeft te betalen? Wilt u uw vakantie doorbrengen in een woonbuurt, de burens ontmoeten en boodschappen doen in de buurtwinkel? Wilt u een reis maken zonder dat u voor een dure hotelkamer hoeft te betalen en niet altijd in een restaurant hoeft te eten? Zou u iemand anders willen toestaan om in uw huis te wonen om dit mogelijk te maken? Dat is vakantie en reizen via huizenruil.

Bron: www.huizenruil.com

- a Huizenruil is het ruilen van uw huis of uw flat met een zorgvuldig geselecteerde tegenpartij. Waarom zou de tegenpartij zorgvuldig zijn gekozen?
- b Leg uit dat ook hier de aanwezigheid van transactiekosten leidt tot het bestaan van intermediairs (makelaars).

15a Welke voorwaarde die we aan “geld” hebben gesteld verdwijnt door hyperinflatie, zoals die in Joegoslavië in 1993 plaatsvond? Verklaar je antwoord.

15b In 1994 heeft de regering van Joegoslavië nieuwe biljetten gemaakt. Er werden 5 nullen geschraapt. Waarom heeft zij dit gedaan? Verklaar je antwoord.

16 Volgens het Internationaal Monetair Fonds (IMF) stevent Zimbabwe dit jaar af op een inflatie van meer dan **100 duizend procent**. Een duizelingwekkend cijfer. In Nederland bedraagt de inflatie nog geen twee procent. Een journalist sprak met ontwikkelingseconoom Jan Willem Gunning van de Vrije Universiteit Amsterdam over de gevolgen voor de Zimbabwaanse economie.

Zegt een inflatie van 100 duizend procent nog iets?

"Nee. Op dit niveau is het nauwelijks meer zinnig om er iets over te zeggen. Het maakt niet meer uit of er een inflatie is van tweeduizend procent of 200 duizend procent. Duidelijk is dat het hier gaat om een economie die niet meer functioneert."

Wat betekent dit voor bevolking?

"Die heeft de grootst mogelijke moeite om te overleven. Je praat hier bijna over een teruggang naar het stenen tijdperk. Mensen proberen eraan te ontkomen door alleen maar transacties te doen met mensen die ze kennen. Contracten worden niet meer aangegaan."

Een ruileconomie...

"Ja, je krijgt nu de meest primitieve economische handelingen. Mensen die een muurtje metselen voor een pak rijst. Economische handelingen moeten normaal gesproken over de tijd plaatsvinden. Nu is een dag gangbaar."

Is er nog iets te doen aan deze hyperinflatie?

"In economische zin niet. Het regime moet de geldkraan dichtdraaien, maar wekt de indruk gewoon geld te kunnen drukken zonder dat de prijzen stijgen."

Moet Mugabe dus weg?

"Het regime is bezig aan zijn laatste snikken. Het gaat niet alleen om Mugabe. Hij heeft een grote gangsterbende om zich heen verzameld die afhankelijk van hem is. De oppositie is erg verdeeld geraakt. Vanuit zijn eigen partij zou verzet moeten komen. Maar daarmee help je de economie nog niet een-twee-drie op gang. Onder Mugabe zijn de laatste jaren veel boeren weggetrokken. Die moeten wel weer terugkomen."

Heeft de huidige situatie ook gevolgen voor de regio?

"De gebeurtenissen in Zimbabwe hebben een gigantisch effect in de omringende landen. Zij moeten bijvoorbeeld veel vluchtelingen opvangen. Om maar niet te spreken over de reputatieschade die Zimbabwe veroorzaakt." (Door J. Segenhout, gepubliceerd op 31-07-2007)

- a In Zimbabwe bedroeg de inflatie in 2007 ongeveer 100.000%
Wat kostte een product eind 2007, als dat eind 2006 nog 100 geldeenheden kostte.
- b Zouden mensen nog geld als betaling willen accepteren? Licht je antwoord toe.
- c Welke groep mensen is waarschijnlijk het meest de dupe van deze hyperinflatie?
- d Waarom leeft de bevolking van Zimbabwe alsof het in het stenen tijdperk leefde?
- e Aan welke voorwaarde voldoet het Zimbabwaanse geld niet meer?
- f Welke reden wordt door Gunning gegeven als de oorzaak van deze enorme inflatie.

- 17 Lees de tekst "het verdwijnen van de zilveren gulden" en beantwoord daarna de onderstaande vragen.

Het verdwijnen van de zilveren gulden

Nederland kende voor de euro de gulden als geldeenheid. Vanaf 1948 droeg de gulden de beeltenis van koningin Juliana (1948-1980) en later die van koningin Beatrix. Van 1948-1967 maakte men de gulden van zilver. Er bevond zich ruim 9 gram zilver in een gulden. In de jaren 60 van de 20^e eeuw dreigde de zilverprijs zo hoog te worden dat de waarde van het zilver in een gulden meer waard was dan een gulden. De toenmalige minister van Financiën, Anne Vondeling, liep daarop vooruit en kwam in 1966 met een wetsontwerp dat de zilveren gulden moest laten vervangen door de nikkelen gulden. Vanaf 1967 sloeg de Nederlandse Munt alleen nog maar nikkelen guldens. De zilveren gulden stelde De Nederlandsche Bank vanaf 1973 buiten de omloop. In de praktijk trof je al weinig zilveren guldens meer aan. Veel mensen in Nederland waren begonnen met het verzamelen van zilveren guldens.

- a Waarom wilde de regering in 1967 de zilveren gulden vervangen door de nikkelen?
- b Noem een reden waarom mensen zilveren guldens gingen sparen?
- c Ken je nog een munt, die een paar jaar later om de zelfde reden uit de geldomloop is verdwenen?

18 **Het ontstaan van geld**

Vanaf het begin van het bestaan van de mens heeft ruilhandel in dieren, voedingsmiddelen en voorwerpen een grote rol gespeeld. Jagers ruilden hun opbrengst van de jacht tegen producten van boeren en vissers. Vooral vee werd veel gebruikt als betaalmiddel. Zo diende

voor de 8ste eeuw van onze jaartelling de os als rekeneenheid. Het nog steeds gebruikte woord "pecunia" dateert ook uit die tijd, want het Latijnse woord "pecus" betekent vee.

Voor (reizende) kooplieden was vee echter een onhandig betaalmiddel, omdat dieren veel te groot waren om te vervoeren. Zij ruilden dan ook meestal met tabak, thee en zout. Marco Polo meldde dat er in China in de 13de eeuw met baren zout werd betaald. Daarvoor gebruikte de Romeinen zout al als betaalmiddel. Het woord "salaris" is hier ook van afgeleid; "sal" betekent zout.

Deze ruilmiddelen vallen echter nog niet onder het begrip "geld", want dat is het pas wanneer het voorwerp een vaste waarde krijgt.

- a Welke twee bezwaren kleven er aan ruilhandel in goederen (in natura)
- b Waarom ontstond geld?
- c Aan welke voorwaarden moet goed geld voldoen?
- d Op de tweede foto zie je de zogenaamde schelpenriem. Dit was de allereerste portemonnee. Leg uit hoe zo'n schelpenriem als portemonnee gebruikt zou kunnen zijn.

19 Het ontstaan van de gulden

In 1252 bracht de stad Florence een goudstuk uit, de fiorino of florenus (latijn). De pasgeboren florijn bereikte rond 1300 via de handel de noordelijke streken, waar de "gouden" munt kortweg "gulden" werd genoemd. De eerste Nederlandse guldens hadden nog het Florentijnse uiterlijk, later kwamen er echter guldens naar eigen ontwerp in omloop.

- a Wat zou de reden van het ontstaan van de Florentijnse florijn zijn geweest?
- b Waarom zou juist in een stad als Florence het gouden geld als eerste zijn geïntroduceerd en daarna pas in de noordelijke streken van Europa.

20 De Wet van Gresham

In het economisch zwakkere oosten van ons land werden in de vijftiende eeuw ook veel guldens van lagere waarde geslagen. Het vervaardigen van slechte guldens met het uiterlijk van goede guldens kon tijdelijk een hoop winst opleveren. Om het gewicht van gouden munten te kunnen controleren, werden ze gewogen met messingen gewichtjes. Dit was nodig omdat bijna overal in de Republiek minderwaardige daalders, florijnen en schellingen werden geslagen. Met het slaan van de zogenaamde Statenmunten gaf het gewest Holland in 1680 het goede voorbeeld. Deze guldens waren gebaseerd op de wetgeving van dat gewest en gaven een algemene standaard aan. Dit voorbeeld werd door de andere provincies pas nagevolgd toen de zilveren guldens in 1694 opgenomen werden in de landelijke muntwetgeving.

- a Wat zou in de tekst bedoeld zijn met "slechte guldens".
- b Waarom leverde het vervaardigen van slechte guldens winst op.
- c Waarom was deze winstgevendheid echter maar voor korte duur.
- d Leg uit waarom het bestaan van slecht geld de handel doet stagneren.
- e Welk doel zullen de Hollandse Staten hebben gehad om de zogenaamde Statenmunten te slaan.

21 Appeltje voor de dorst

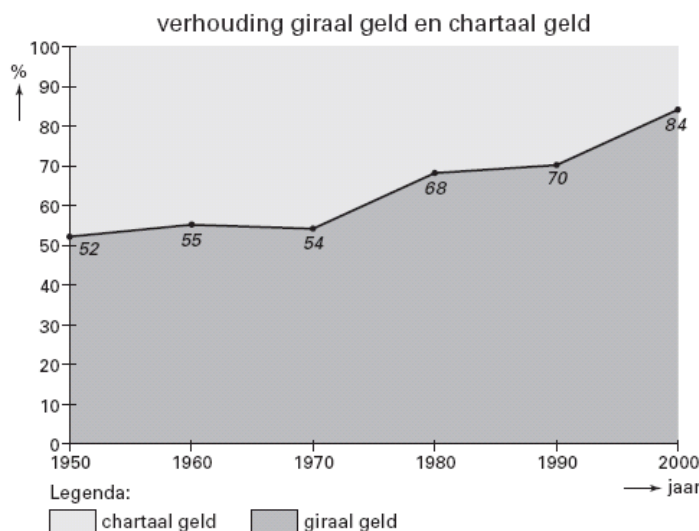
Geld opzij leggen als een 'appeltje voor de dorst' was, net als tegenwoordig, de meest voorkomende manier van sparen, en is zo oud als geld zelf. Middelpunt van de tentoonstelling is dan ook de vondst van Piaam. Een paar jaar geleden werden bij de aanleg van een rioleringsstelsel bij Piaam in Friesland 36 gouden munten gevonden. De verzameling bevat enkel munten van hogere waarde; het kleingeld ontbreekt. Ook zijn duidelijk "goede" guldens uitgezocht. Op grond hiervan kan worden gesteld dat de vondst te Piaam een spaarschat is. De verzameling was echter, ook de devaluatie in aanmerking genomen, geen groot vermogen; ongeveer tweehonderd dagen arbeidsloon. De vondst is belangrijk omdat zij kenmerkend is voor de guldenomloop in deze streken rond 1500. Twee munten zijn uit de Nederlanden afkomstig, de rest werd vervaardigd in het Duitse Rijk en Zwitserland. Geld dat in die tijd gebruikt werd hoefde niet noodzakelijkerwijs alleen uit Nederlandse munten te bestaan. Ook buitenlandse munten werden als betaalmiddel geaccepteerd, omdat de munt zijn waarde ontleende aan de hoeveelheid goud of zilver die hij bevatte. Alle goede munten konden worden gebruikt, ongeacht de herkomst.

- a De schat van Piaam is een spaarschat. Dat blijkt uit het gevonden geld. Leg uit wat de schrijver bedoeld met "goede guldens".
- b Leg uit dat in Piaam de Wet van Gresham is opgetreden.
- c Waarom accepteerde men rond 1500 in de Nederlanden ook buitenlandse muntstukken als betaalmiddel?

22 Lees de tekst "de groei van het girale geld" en bekijk de figuur.

De groei van het girale geld

In 1960 bedroeg de totale geldhoeveelheid in Nederland € 5,129 miljard. In de jaren zeventig van de vorige eeuw gingen overheid en bedrijfsleven er massaal toe over de salarissen giraal te betalen. De Nederlandsche Bank (DNB) juichte dat toe: het betalingsverkeer zou goedkoper en veiliger worden. DNB vond dat belangrijk, omdat het betalingsverkeer een steeds grotere omvang kreeg: in 2000 was de totale geldhoeveelheid in Nederland 24 keer zo groot als in 1960. Volgens DNB zal dankzij de ontwikkeling van de computertechniek de opmars van moderne betaalvormen zoals chippen en pinnen de komende jaren verder doorgaan

- a Hoe blijkt uit de figuur dat overheid en bedrijfsleven in de jaren zeventig van de vorige eeuw de salarissen massaal giraal gingen betalen?

- b Leg uit waarom het betalingsverkeer goedkoper en veiliger kan worden, als men meer giraal betaalt.
- c Bereken de girale geldhoeveelheid in 2000.
- d Wat zal er in de toekomst volgens DNB gebeuren met het aandeel van het girale geld in de totale geldhoeveelheid? Verklaar je antwoord.

23 De euro is ook geld

De Europese Unie streeft naar een vrij economisch verkeer. Een gemeenschappelijke geldeenheid kan dat vrije verkeer bevorderen. Geld heeft drie functies: ruilmiddel, spaarmiddel en rekenmiddel. Vanaf 1 januari 2002 zal de euro alle functies van de gulden hebben overgenomen, zowel in het chartale als in het girale geldverkeer. De onderstaande uitspraken hebben betrekking op februari 2002.

- a Geef voor elke uitspraak aan of de euro hier de functie heeft van ruilmiddel, spaarmiddel of rekenmiddel.
  - uitspraak 1*-Ruud bewaart € 450 in een blik verborgen op zolder.
  - uitspraak 2*-Bart koopt een pak koffie en betaalt daarvoor € 2.
  - uitspraak 3*-Karin heeft een aanrijding gehad en de schade aan haar auto bedraagt € 1.250.
  - uitspraak 4*-Een computer bij Elektro kost € 1.150 en dezelfde computer bij Dyna kost € 1.050.

De onderstaande uitspraken hebben betrekking op februari 2002.

- b Geef voor elke uitspraak aan of deze juist of onjuist is.
  - uitspraak 1*-Eurobankbiljetten behoren tot de chartale geldhoeveelheid.
  - uitspraak 2*-Chartaal geld heeft een vaste nominale waarde.
  - uitspraak 3*-De waarde van giraal geld wordt door de overheid gegarandeerd.
  - uitspraak 4*-Een betaling via de pinautomaat in een winkel is een girale betaling.

Havo economie deelvak 2001-II-6

24 De euro rolt

Op 1 januari 2002 nam de euro de geldfuncties over van de valuta's van de 12 deelnemende landen en gingen ruim 300 miljoen Europeanen met de euro betalen. Voor de introductie van de euro moesten miljarden eurobankbiljetten en euromunten worden geproduceerd. Voor veel mensen was het wel even wennen hun boodschappen in de winkel met euro's te betalen. Ook maakten sommige winkeliers van de overgang op de euro gebruik om hun prijzen te verhogen. Toch noemden de verantwoordelijke ministers de introductie van de euro een succes.

Gebruik bij de beantwoording van de vragen eventueel de figuren op de volgende bladzijde.

Hieronder staan twee uitspraken over de introductie van de euro.

uitspraak 1-De totale waarde van de geproduceerde € 500 biljetten is kleiner dan de totale waarde van de geproduceerde € 100 biljetten.

uitspraak 2-Er zijn minder € 5 biljetten geproduceerd dan € 2 munten.

- a Geef voor elke uitspraak aan of deze juist of onjuist is.

Met de overgang van de nationale valuta's naar de euro verandert de ...(1)... waarde van het geld. De mensen gaan met de nieuwe euro in de winkel hun boodschappen betalen; er is dan sprake van ...(2)... ruil. Als na de introductie van de euro de prijzen in de winkel stijgen, ...(3)... de ...(4)... waarde van de euro.

- b Wat moet in plaats van de cijfers worden ingevuld om een economisch correcte tekst te krijgen?
  - bij (1) nominale / reële; bij (2) directe / indirecte; bij (3) daalt / stijgt; bij (4) nominale / reële

De euro vervult de functie van ruilmiddel, spaarmiddel en rekenmiddel. Hieronder staan vier situaties waarin de euro een bepaalde functie vervult.

situatie 1-Een autohandelaar stelt de verkoopprijs van een auto vast op € 12.450.

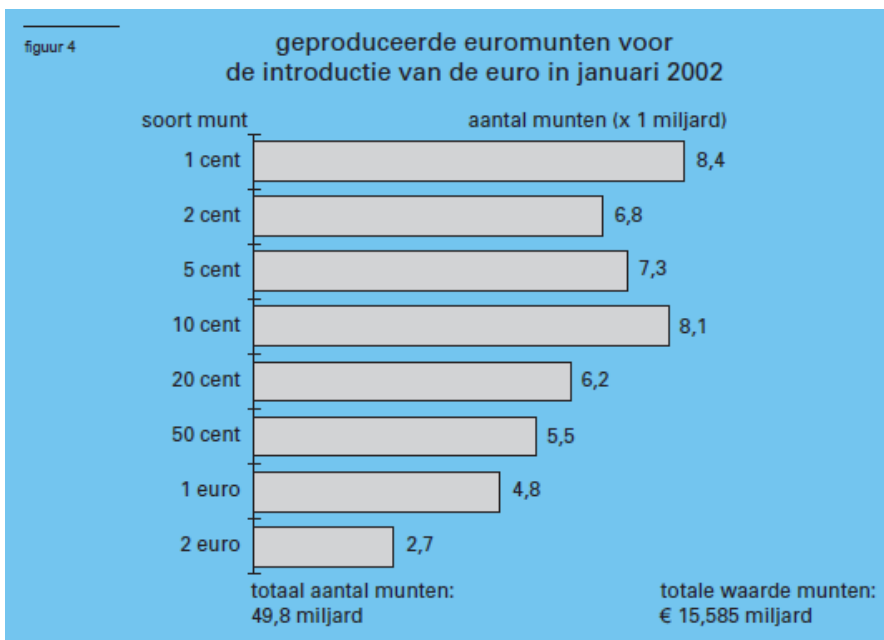
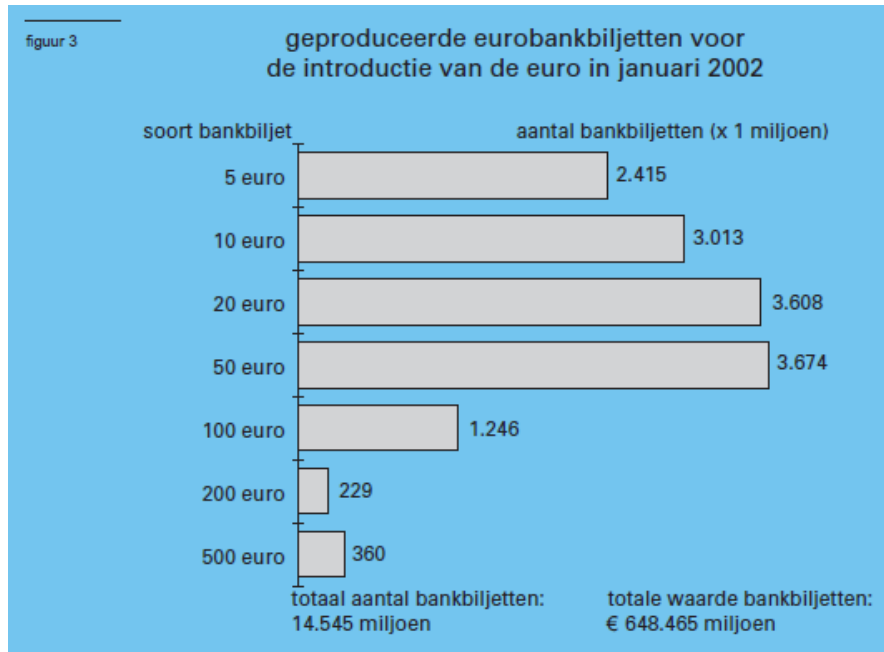
situatie 2-Een lening wordt omgezet van f 85.420 in € 38.761,91.

situatie 3-Mevrouw Van Dalen koopt een jas voor € 130.

situatie 4-Peter stort elke maand € 20 op een junior beleggingsrekening.

c Geef voor elke situatie aan welke geldfunctie de euro in die situatie vooral vervult.

Havo economie deelvak 2003-II-8

25 Japan kampt met recessie en deflatie (prijsdalingen)

In de laatste jaren van het vorige decennium kampte Japan met een economische recessie die in 1998 met een negatieve groei van het nationale product een dieptepunt bereikte. Een in 1998 gestart omvangrijk stimuleringsprogramma had slechts in beperkte mate resultaat. In de tabel is de macro-economische ontwikkeling in Japan weergegeven.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000
volume nationaal product ¹	1,5	5,1	1,5	-2,8	0,5	0
prijspeil consumptie ¹	-0,5	0,1	1,4	0,4	-0,3	-0,5
volume consumptie ¹	2,1	2,9	1,0	-1,1	0	-0,3
volume export ¹	5,4	6,3	11,6	-2,3	0	4,0
werkloosheid ²	3,1	3,4	3,4	4,1	5,0	5,3
overheidstekort ³	3,6	4,3	3,4	6,1	7,8	8,0
bedrijfsinvesteringen ³	16,8	17,2	17,5	15,8	14,8	14,3
rente (%)	3,4	3,1	2,4	1,5	1,8	1,8

¹ mutatie in procenten ten opzichte van het voorafgaande jaar
² in procenten van de totale beroepsbevolking
³ in procenten van het nationaal product

In Japan is er sprake geweest van oppotting. Sommige analisten stellen dat die oppotting de oorzaak van de deflatie is. Anderen stellen dat die oppotting juist het gevolg is van de deflatie.

- a Leg uit dat oppotting het gevolg van deflatie (pijzdaling) kan zijn.
- b Oppotting kan behalve deflatie diverse andere oorzaken hebben. Noem een van die andere oorzaken. Licht het antwoord toe.

26 De regering van Reeland wil de grootte van de geldhoeveelheid in het land nauwkeurig in de gaten houden. Deze geldhoeveelheid neemt elk jaar toe. Dat is acceptabel.

- a Noem twee redenen waarom jaarlijks de geldhoeveelheid toeneemt.

In Reeland bedraagt de omloopsnelheid 3. Het nationale inkomen in Reeland bedraagt volgend jaar volgens het Centraal Planbureau waarschijnlijk € 240 miljard.

- b Hoe groot is de gewenste geldhoeveelheid.

De omloopsnelheid hangt af van de betalingsgewoonten en de hoogte van de rentestand.

- c Noem een betalingsgewoonte die de grootte van de omloopsnelheid mede bepaalt.
- d Leg uit dat de rentestand invloed heeft op de omloopsnelheid van het geld. Gebruik in je antwoord het begrip opportunity costs (alternatieve kosten).

Economen zeggen dat een teveel aan geld kan leiden tot inflatie.

- e Leg deze stelling uit.

27 Hoe reëel wordt de crisis?

De kredietcrisis ontstond in de Verenigde Staten op de huizenmarkt. Huizenbezitters en hypotheekbanken raakten vanaf 2006 in de problemen door stijging van de rente. Het vertrouwen tussen banken onderling en het vertrouwen in het monetaire systeem namen sterk af. Een aantal banken kwam in financiële nood. Sommige konden met staatsgaranties overeind gehouden worden. Andere gingen failliet. Een crisis in de monetaire economie kan leiden tot een crisis in de reële economie.

De Federal Reserve (Fed), het Amerikaanse stelsel van centrale banken, verlaagde vanaf september 2007 herhaaldelijk de rente: uiteindelijk tot een historisch laag tarief van 0,25% in december 2008. De Fed probeerde daarmee een crisis in de reële economie te voorkomen en de economische groei te stimuleren.

- a Leg uit hoe een renteverlaging de economische groei kan stimuleren.

Economen waren het niet met elkaar eens over de ernst van de kredietcrisis en de gevolgen voor de economie. Er ontstond een economendebat, zoals te zien is in de volgende bron .

Een economendebat

verkeersvergelijking van Fisher

$$M \times V = P \times Y$$

M = maatschappelijke geldhoeveelheid

V = omloopsnelheid van het geld

P = prijsniveau

Y = reëel nationaal product (aantal transacties)

- b Leg uit hoe de kredietcrisis, ook bij een constante maatschappelijke geldhoeveelheid, kan leiden tot méér werkloosheid. Gebruik in de uitleg de verkeersvergelijking van Fisher.

Uit een kwartaalbericht van De Nederlandsche Bank (DNB)

saldo inleg/aankopen door Nederlandse huishoudens per soort vermogen (in 2007 in miljarden euro's)					
	1° kwartaal	2° kwartaal	3° kwartaal	4° kwartaal	totale hoeveelheid belegd vermogen per 31-12-2007
spaartegoeden	+ 2,7	+ 7,8	+ 1,1	+0,2	246
aandelen	- 1,7	- 2,2	- 0,3	-0,6	31
obligaties	+ 0,8	+ 0,8	+ 0,8	+ 0,9	28

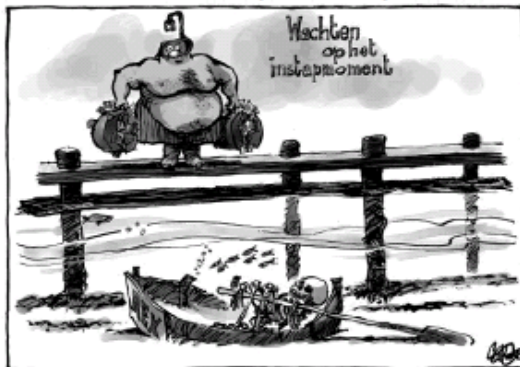
- c Maak van de volgende zinnen een juiste economische redenering die aansluit bij de visie van Kroegman. Particuliere beleggers hebben ook in Nederland de schrik te pakken van de kredietcrisis. Beleggingen met een hoger risico, zoals .....(1)....., werden in 2007 verkocht. Volgens DNB is het totale saldo op spaartegoeden daardoor in 2007 gestegen met ....(2)..... In 2008 hebben veel banken de spaarrente .....(3)....., omdat zij moeite hebben met het aantrekken van nieuw spaargeld.

Kies uit:

- bij (1) aandelen / obligaties
- bij (2) 4,77% / 5,04% / 5,22%
- bij (3) verlaagd / verhoogd

- d Welke van de drie cartoons illustreert het beste de redenering van Proest? Motiveer je keuze.

cartoon 1 'Wachten op het instapmoment'

cartoon 2 'Ik denk dat ze ergens van zijn geschrokken'

cartoon 3 'Parade van het grootkapitaal'

28 Een toenemende roodstand op betaalrekeningen (rekening courant) bij geldscheppende instellingen wijst op een toename van de maatschappelijke geldhoeveelheid.

a Leg uit dat een toenemende roodstand tot toename van de maatschappelijke geldhoeveelheid kan leiden.

De maatschappelijke geldhoeveelheid is onderdeel van de binnenlandse liquiditeitenmassa.

- b Uit welk ander onderdeel bestaat de binnenlandse liquiditeitenmassa?

In 2005 is in Reeland de binnenlandse liquiditeitenmassa van 487 miljard euro tot 525 miljard euro toegenomen, terwijl het nationaal inkomen met 5,3% is gestegen.

- c Is de liquiditeitsquote in 2005 gedaald, gestegen of gelijk gebleven? Licht het antwoord toe met een berekening.

Een daling van de liquiditeitsquote kan een bijdrage leveren aan het afremmen van de inflatie. Ook beperking van de loonstijging kan tot vermindering van de inflatie leiden.

- d Leg uit dat beperking van de loonstijging via de kostenkant tot vermindering van de inflatie kan leiden.

- e Leg uit dat beperking van de loonstijging via de bestedingen van de gezinnen tot vermindering van de inflatie kan leiden.

- f Ook een verandering van de wisselkoers van de euro beïnvloedt de inflatie.
Leg uit dat een stijgende wisselkoers van de euro de inflatie kan afremmen.

- 29 Onderstaand bericht is uit het NRC van oktober 2009. Begin oktober 2009 begon het te rommelen bij de DSB bank. Spaarders haalden massaal hun geld van de bank.

DNB neemt bewind DSB Bank over, Bos: Onafhankelijk onderzoek naar DSB Bank

Door onze financiële redactie

Amsterdam, 12 okt. DSB Bank heeft uitstel van betaling gekregen. Toezichthouder De Nederlandsche Bank (DNB) heeft daarom gevraagd wegens „een grote uitstroom van liquiditeiten, die het voortbestaan van DSB in gevaar bracht”. Minister Wouter Bos van Financiën heeft aangekondigd dat er een onafhankelijk onderzoek komt naar de kwestie, waarbij ook wordt gekeken naar de het functioneren van DNB.

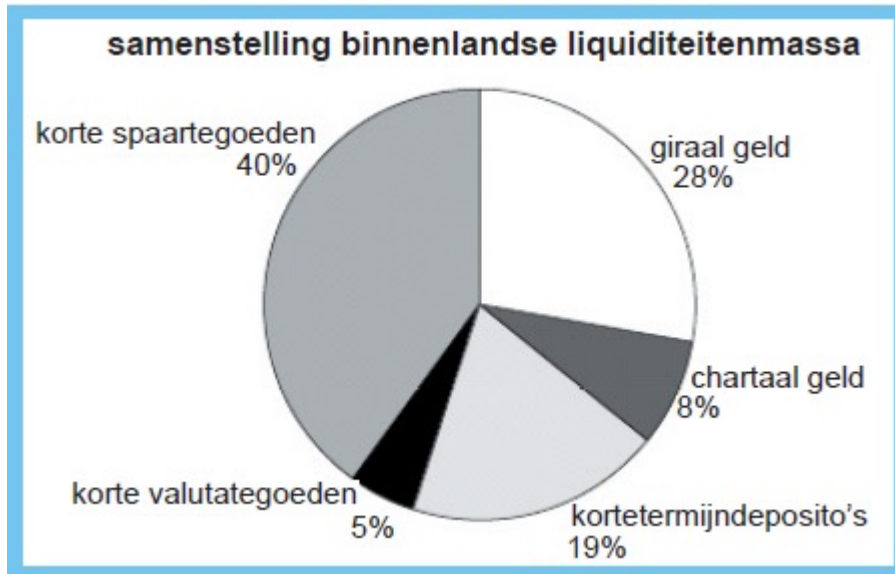
Eigenaar Dirk Scheringa zegt dat het ministerie van Financiën schuldig is aan de vanochtend vroeg ontstane run op de bank. Ambtenaren hebben volgens hem naar media laten uitlekken dat een noodregeling nabij was. Tijdens een persconferentie vanmiddag verwierp DNB-president Wellink deze beschuldiging als „ongegrond en in strijd met de belangen die wij proberen te behartigen.” Volgens Wellink heeft de oproep van Pieter Lakeman, voorzitter van Stichting Hypotheekleed, om DSB failliet te laten gaan de uitstroom van liquiditeiten uit de DSB-bank sterk versneld; dat heeft de belangen van de bank meer geschaad dan het uitlekken van informatie vannacht, aldus Wellink vanmiddag. Minister Bos liet tijdens dezelfde persconferentie weten dat er een onafhankelijk onderzoek zal komen naar de redenen voor het onder curatele stellen van DSB Bank. Ook komt er een onderzoek naar het handelen van de bestuurders van DSB, waaronder ook oud-bestuurders, inclusief voormalig minister Gerrit Zalm, die nu aan het hoofd staat van ABN Amro. Bos zei “alle vertrouwen” te hebben in Zalm.

- a Leg uit waarom spaarders massaal hun geld opnamen
b Waarom het internetverkeer met de bank werd platgelegd
c Waarom de bank niet meer te redden was en al snel failliet ging
- 30 Hieronder zie je een deel van een balans van een geldscheppende bank.
Het dekkingspercentage dat de centrale bank eist is 25%.
- a Hoe luidt de formule waarmee je het dekkingspercentage van deze bank kan uitrekenen?

activa	Balans		passiva
Kas	4.500	Rekening-courant-tegoeden	17.800
Tegoed bij Centrale Bank	1.500		
Debiteuren	11.800		
	17.800	Totaal	17.800

- b Bereken hoeveel deze bank nog aan chartaal geld kan uitlenen.
c Bereken het huidige dekkingspercentage van deze bank.
d hoeveel deze bank nog aan giraal geld kan uitlenen.

- 31 Ontwikkelingen in het betalingsverkeer kunnen leiden tot veranderingen in de binnenlandse liquiditeitenmassa. De binnenlandse liquiditeitenmassa bestaat uit primaire (maatschappelijke geldhoeveelheid) en secundaire liquiditeiten (bijna geld). In de figuur staat de samenstelling van de binnenlandse liquiditeitenmassa in Reeland in 2008 weergegeven.

Stel dat de girale geldhoeveelheid omgerekend in euro's in 2008 in Reeland 70 miljard is.

- a** Wat wordt verstaan onder giraal geld?
b Bereken de omvang van de maatschappelijke geldhoeveelheid in Reeland in 2008 in miljarden euro's.

Korte valutategoeden zijn onderdeel van de binnenlandse liquiditeitenmassa.

- c** Noem een motief dat een bedrijf kan hebben om een kort valutategoed bij een bank in Nederland aan te houden.

Veranderingen in de binnenlandse liquiditeitenmassa kunnen zowel de omvang als de samenstelling van de binnenlandse liquiditeitenmassa betreffen.

- d** Geef een voorbeeld van een transactie waarbij de samenstelling van de binnenlandse liquiditeitenmassa verandert terwijl de omvang van de binnenlandse liquiditeitenmassa gelijk blijft. Licht het voorbeeld toe.
e Leg uit dat door kredietverlening de omvang van de binnenlandse liquiditeitenmassa kan veranderen.

Het gebruik van betaalautomaten is de laatste jaren sterk toegenomen.

- f** Leg uit dat banken met een lager liquiditeitspercentage kunnen volstaan als het gebruik van betaalautomaten toeneemt.

In het betalingsverkeer wordt steeds meer gebruik gemaakt van de chipknip (of chipper). Met deze vorm van plastic geld kan op steeds meer plaatsen worden betaald. De Reelandsche Bank (DRB) rekent de chipknip tot de girale geldhoeveelheid. Er zijn ook argumenten te bedenken om de chipknip niet tot de girale geldhoeveelheid te rekenen.

- g** Noem een argument om de chipknip *niet* tot de girale geldhoeveelheid te rekenen.

32 Lees onderstaand artikel en beantwoord dan de vraag

uit een krant (2009):

AMSTERDAM – De Federal Reserve (Fed), het Amerikaanse stelsel van Centrale Banken, heeft de geldkraan helemaal open gezet in een ultieme poging de crisis in de economie van de Verenigde Staten van Amerika (VS) te bezweren. De Fed maakte dinsdag bekend dat het 600 miljard dollar aan schulden overneemt van Fannie Mae en Freddie Mac, de grootste hypotheekbanken van het land. Die overname wordt gefinancierd door nieuw geld te drukken. Gezien de recessie, waarin de

Amerikaanse economie zich bevindt, acht de Fed het risico klein, dat deze actie de inflatie in de VS aanjaagt. Bij deze reddingsactie nemen de schulden van de Amerikaanse overheid dus niet toe. Chinese economen maken zich al jaren zorgen over de waardevastheid van de dollar. Extra dollars in omloop brengen kan leiden tot een daling van de koers van de Amerikaanse dollar. Hiermee zou de waarde van het Chinese vermogen dat is belegd in Amerikaanse dollars, omgerekend in Chinese yuans, fors dalen. En de belangen zijn groot, want China is de grootste financier van de Amerikaanse staatsschuld. Om meerdere redenen twijfelen de Chinezen nu over de positie van de Amerikaanse dollar als mondiale reservemunt.

Leg uit dat het risico op inflatie bij 'het openzetten van de geldkraan' relatief klein is in een situatie van recessie. Gebruik in je uitleg de verkeersvergelijking van Fisher.

(Havo herexamen 2010 (pilot), ingekort)

- 33** Een taak van De Groenlandse Bank (DGB) is het beheersen van de geldhoeveelheid. Uit een jaarverslag van DGB blijkt dat de chartale geldhoeveelheid in Groenland elk jaar toeneemt. Het aandeel van de chartale geldhoeveelheid in de primaire liquiditeitenmassa neemt echter al jaren af. De laatstgenoemde ontwikkeling is een gevolg van een verandering in het betalingsverkeer in Groenland.

- a** Welke verandering is hier bedoeld? Beschrijf waardoor die verandering wordt veroorzaakt.

De relatieve daling van de chartale geldhoeveelheid is in Groenland minder sterk dan in vergelijkbare andere landen. Volgens DGB komt dit onder andere doordat de oppotting is toegenomen.

- b** Geef een verklaring voor een toename van de oppotting in een land.

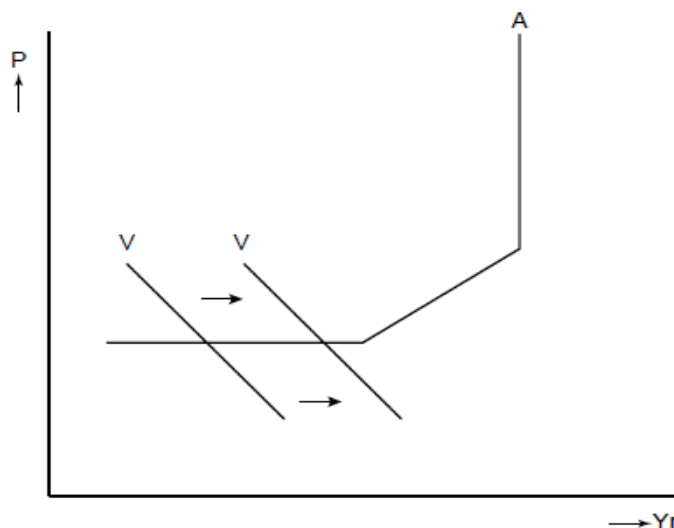
In 2007 is de binnenlandse liquiditeitscreatie groter geweest dan in 2006. Volgens DGB is dat gekomen door de inflatie in dat jaar.

- c** Leg uit hoe inflatie kan leiden tot binnenlandse liquiditeitscreatie.

34 What to do?

De economie van een land is in een diepe recessie terecht gekomen. De regering van dit land overweegt een begrotingsbeleid te gaan voeren met het doel het nationale inkomen op een hoger niveau te brengen. Daartoe wil zij haar bestedingen opvoeren.

De regering is ook van plan de centrale bank van het land te vragen dit beleid te ondersteunen met rentebeleid dat gericht is op een toename van de geldhoeveelheid. In de onderstaande figuur staat het verband tussen het aanbod van de bedrijven (A) en het prijspeil van het land weergegeven. Ook zijn in de grafiek de vraaglijnen naar goederen en diensten getekend van zowel met als zonder de extra bestedingen van de overheid.

P algemeen prijspeil
Yr reëel binnenlands product (P x T)
A macro-economische aanbodlijn
V macro-economische vraaglijn

Of het begrotings- en monetaire beleid het beoogde effect ook zal hebben, is onzeker. Het land heeft namelijk een zeer open economie met een geliberaliseerd internationaal kapitaalverkeer en zwevende wisselkoersen. De economieën van de handelspartners van dit land verkeren bovendien eveneens in een diepe recessie.

De regering is bijeen om over het te voeren beleid te praten en diverse ministers leveren een bijdrage aan de discussie. Hieronder staan enkele uitspraken van de ministers tijdens deze vergadering.

- * De minister van Financiën: We moeten aannemen dat op korte termijn de omloopsnelheid van de geldhoeveelheid niet verandert. Als de regering haar doel wil bereiken, moet volgens de verkeersvergelijking van Fischer de geldhoeveelheid toenemen.
  - * De minister van Economische Zaken: Zowel het consumenten- als het producentenvertrouwen bevindt zich op een dieptepunt waardoor het door de regering gevraagde rentebeleid van de centrale bank niet effectief zal zijn.
  - * De minister van Buitenlandse Handel: Als de regering haar begrotingstekort voor een deel op de buitenlandse kapitaalmarkt financiert, zal er ook zonder rentebeleid van de centrale bank sprake zijn van een toename van de geldhoeveelheid.
  - * De minister van Internationale Samenwerking: Het door de regering voorgenomen beleid zal weinig effect hebben als ons begrotings- en monetaire beleid niet is afgestemd op het begrotings- en monetaire beleid van onze handelspartners.
- a Geef een verklaring voor het horizontale verloop van het linkerdeel van de macro-economische aanbodlijn.
  - b Geef een verklaring voor de stelling van de minister van Financiën met betrekking tot de geldhoeveelheid.
  - c Geef een verklaring voor de stelling van de minister van Economische Zaken met betrekking tot de effectiviteit van het rentebeleid.
  - d Geef een verklaring voor de stelling van de minister van Buitenlandse Handel met betrekking tot de toename van de geldhoeveelheid.

Vwo eindexamen 2010 opgave 3 (pilot)

35 Ruilgeld

Rome is niet op een dag gebouwd. De steenhouwers bijvoorbeeld hadden heel wat moeite om hun stenen geruild te krijgen voor een middagmaal. Men zocht dus een betaaleenheid, die men gemakkelijk kon onderverdelen. Eerst ruilde men met voorwerpen uit het dagelijkse leven, zoals graan, koffie of thee. Men gebruikte ook wel goederen, die een redelijk vaste en algemeen geaccepteerde waarde bezaten, zoals schelpen, kruiden, een bepaalde hoeveelheid metaal (koper, lood, goud of zilver). Het voorwerp moest duurzaam en gemakkelijk onder te verdelen en te vervoeren zijn. Langzamerhand gebruikte men kostbare metalen als 'Ruilgeld'. Deze waren algemeen aanvaard en gemakkelijk te bewaren. Ze konden immers niet bederven zoals graan of thee. Zo is het geld in de loop van de tijd ontstaan.

Aan welke voorwaarden moet geld voldoen om goed te kunnen functioneren in die rol?

36 Gulden (f) wordt euro (€)

Geld is een ... (1)... aanvaard ruilmiddel. De maatschappelijke geldhoeveelheid in Nederland bestaat uit munten, bankbiljetten en ... (2)... . De komende jaren worden de functies van de gulden overgenomen door de euro. Prijzen worden dan uitgedrukt in euro's zodat de waarde van producten internationaal beter vergeleken kan worden; hier is de functie van de euro als ... (3)... aan de orde. Het invoeren van de euro bevordert de arbeidsverdeling via toename van de ... (4)... op de Europese markt. Wat moet in plaats van de cijfers worden ingevuld om een economisch correcte tekst te krijgen?

bij (1) algemeen / door de overheid / internationaal

bij (2) chartaal geld / giraal geld

bij (3) rekenmiddel / ruilmiddel / spaarmiddel

bij (4) concurrentie / protectie

37 Lees onderstaande tekst: Van ruilen komt niet altijd huilen

Van ruilen komt niet altijd huilen

uit een krant (mei 2002):

Crisis in Argentinië

In 2002 kwam de Argentijnse economie in een ernstige crisis terecht. De koers van de Argentijnse munt, de peso, die jarenlang rond één dollar schommelde, veranderde sterk. Eind 2002 moest voor een Amerikaanse dollar 3,57 peso betaald worden. Om te voorkomen dat de Argentijnen hun geld naar het buitenland zouden brengen, werd een maatregel genomen, de zogenoemde 'corralito'. De corralito hield in dat de Argentijnen per maand maximaal 1.000 peso van hun betaal- en spaarrekeningen mochten opnemen.

Ruilkringen bloeien door crisis

Argentijn Victor Hernandez had het geloof in een baan verloren. Totdat hij lid werd van de ruilkring 'Club de Trueque'. Aan de leden van de ruilkring kan hij zijn diensten als elektricien aanbieden. In ruil daarvoor ontvangt hij 'crédito's'. Met die crédito's kan hij producten en diensten kopen bij de andere leden van de ruilkring. Hernandez kan nu werken en boodschappen doen, en dat laatste zonder een peso op zak te hebben. Hoewel de Argentijnse belastingdienst bij deze ruilkringen buitenspel staat, juicht de overheid hun bestaan toch toe omdat steeds meer Argentijnen alleen dankzij deze ruilkringen kunnen overleven.

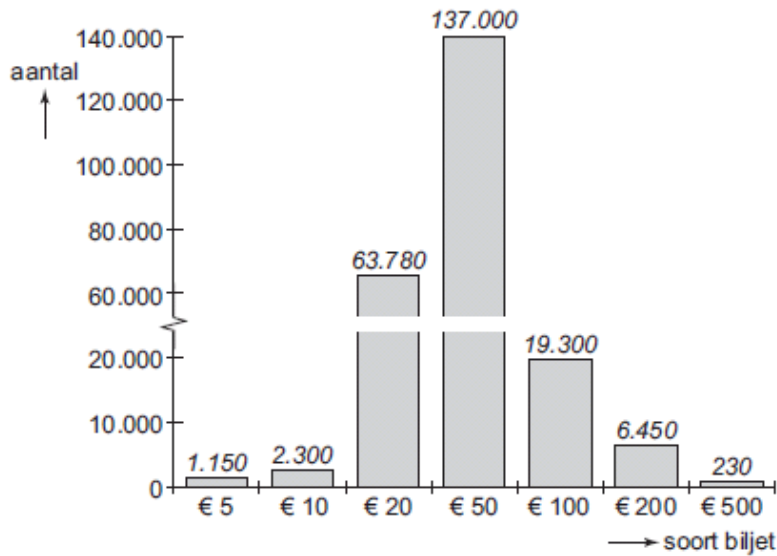
- a Waarom zouden Argentijnen hun geld naar het buitenland willen brengen?
- b Leg uit dat het instellen van de corralito kan hebben bijgedragen tot de bloei van de ruilkringen in Argentinië.
- c Is er bij de Club de Trueque sprake van directe of indirecte ruil? Verklaar het antwoord.
- d Behoren de werkzaamheden van Victor Hernandez tot de formele of de informele economie? Verklaar het antwoord.

38 *uit een krant (augustus 2003):* **Sombere toekomst bankbiljet**

In 2002 waren in de eurolanden meer dan 8 miljard eurobiljetten in omloop met een gezamenlijke waarde van bijna € 400 miljard. Er komen steeds meer valse eurobiljetten in omloop. In de eerste zes maanden van 2003 zijn in de eurolanden 60% meer valse eurobiljetten uit omloop gehaald dan in de eerste zes maanden van 2002. Omdat elk vals biljet er een teveel is, gaat De Nederlandsche Bank (DNB) publiek en winkeliers voorlichten over de veiligheidskenmerken van de bankbiljetten.

Vanwege het risico accepteren veel winkeliers biljetten van € 500 en € 200 niet. Volgens sommige economen zal het niet lang duren voordat ook de biljetten van € 100 en € 50 niet meer algemeen geaccepteerd worden. De groei van het aantal vervalsingen zal het gebruik van pinpassen, internetbankieren en chipknip stimuleren.

**aantal uit omloop genomen valse eurobiljetten
in de eerste zes maanden van 2003**

- Bereken het totale aantal valse eurobiljetten dat in de eerste zes maanden van 2002 uit omloop werd gehaald.
- Welke geldfunctie dreigen de biljetten van € 500 en € 200 volgens de tekst te verliezen?

We maken onderscheid tussen de nominale en de reële waarde van geld. Hieronder staan drie uitspraken:

uitspraak : Op biljetten en munten staat de waarde van het biljet respectievelijk de munt aangegeven.

uitspraak : Op een biljet van € 200 komt het cijfer 200 op de voorzijde vier keer voor.

uitspraak : In 2003 kende Nederland een inflatie van 1,4%, waardoor de koopkracht van de euro daalde.

- Geef voor elke uitspraak aan op welke waarde de uitspraak betrekking heeft.

We maken onderscheid tussen chartaal en giraal geld. Op dit moment is de verhouding 15% chartaal en 85% giraal.

- Zal het aandeel van giraal geld toenemen, afnemen of gelijk blijven als er steeds meer vals geld in omloop komt? Verklaar het antwoord met behulp van de tekst.

39 Betalen kost geld

In 2002 zijn in ons land 8,3 miljard betalingen verricht bij winkels, cafés, restaurants, benzinstations en dergelijke. Met deze betalingen was een bedrag van € 120 miljard gemoeid.

Om betalingen tot stand te brengen, moeten kosten worden gemaakt. Voorbeelden van kosten van het betalingsverkeer zijn de arbeidstijd van het winkelpersoneel achter de kassa, de kosten van wisselgeld, pinpassen, chipknippen en het in stand houden van computernetwerken en geldautomaten.

In 2002 bedroegen de totale kosten van het betalingsverkeer € 3 miljard. Op de variabele kosten van het betalingsverkeer zou aanzienlijk kunnen worden bespaard als chartale betalingen zouden worden vervangen door betalingen met pinpas of chipknip. Hieronder staan de kostengegevens van de meest gebruikelijke betaalwijzen.

chartaal: per betaling € 0,11 + 0,7% van het aankoopbedrag

pinpas: per betaling € 0,19

chipknip: per betaling € 0,03

- a Bereken vanaf welk aankoopbedrag een betaling per pinpas voor een bedrijf goedkoper is dan een chartale betaling.

Uit de combinatie van bovenstaande gegevens en de gegevens in onderstaande tabel blijkt dat een besparing op de kosten van het betalingsverkeer van ruim € 100 miljoen mogelijk is. Deze kostenbesparing is haalbaar als 1,5 miljard van de chartale betalingen worden vervangen door elektronische betalingen (pinpas en chipknip).

		chartaal	pinpas	chipknip
2002	aantal betalingen (× 1 miljard)	7,1	1,1	0,1
	omzet (× € 1 miljard)	66,3	47,2	0,2
2002 na kostenbesparing	aantal betalingen (× 1 miljard)	5,6	2,1	0,6
	omzet (× € 1 miljard)	44,8	67,2	1,7

Uit de gegevens in de tabel blijkt dat de kostenbesparing kan worden gerealiseerd door de chartale betalingen van grotere bedragen te vervangen door elektronische betalingen. Na de kostenbesparing is het gemiddelde bedrag van een chartale betaling kleiner geworden.

- b Toon dit aan met behulp van een berekening.

Door de toename van het aantal elektronische betalingen wordt een stijging van de kosten van het betalingsverkeer door middel van pinpas en chipknip verwacht. Deze stijging wordt ruimschoots gecompenseerd door de kostenbesparing als gevolg van het vervangen van 1,5 miljard chartale betalingen.

- c Toon met behulp van een berekening aan dat deze kostenbesparing € 315,5 miljoen bedraagt.

40 Ruileconomie probleem voor de belastingdienst

In Nederland verschijnt de laatste jaren op steeds meer plaatsen een systeem voor ruilhandel binnen een kleine groep. Deze lokale ruilverkeersystemen worden LETS genoemd (Local Exchange and Trade Systems).

Van het Internet:

Een ruilkring of LETS-systeem is een moderne versie van het ruilen van vroeger. Meestal begint het met een groep vrienden. Zij maken een vraag- en aanbodgids van allerlei goederen en diensten. Vervolgens wordt er een ruileenheid bedacht en krijgt elke deelnemer een eigen rekening waarop de betalingen en ontvangsten van de ruileenheid worden bijgehouden. Koper en verkoper bepalen onderling de prijs en betalen elkaar met cheques. Het saldo van de koper daalt met het afgesproken aantal ruileenheden, het saldo van de verkoper stijgt met het afgesproken aantal ruileenheden. Wat er op de ene rekening bijkomt, gaat er bij een andere rekening weer af. Als de saldi van de rekeningen van alle leden van een LETS-systeem bij elkaar opgeteld worden, is de uitkomst altijd nul. Dat maakt het systeem controleerbaar voor iedereen die kan optellen.

De overheid loopt door de opkomst van LETS steeds meer belastingontvangsten mis en heeft daarom ingegrepen. Het ruilverkeer binnen een LETS dat na omrekening het bedrag van 1.350 euro per persoon per jaar te boven gaat, moet voortaan voor de inkomstenbelasting worden opgegeven.

- a Behoort het ruilverkeer in een LETS vóór het overheidsingrijpen tot de formele economie of tot de informele economie? Licht het antwoord toe.

- b Noem twee belastingen die de overheid na haar ingreep nog kan mislopen over ruilverkeer boven de 1.350 euro per persoon.

De ruileenheid van een LETS is op landelijk niveau geen geld. Binnen de groep van gebruikers voldoet de ruileenheid van een LETS aan alle functies van geld.

- c Om welke reden is de ruileenheid van een LETS op landelijk niveau geen geld?
 d Noem twee geldfuncties die de ruileenheid van een LETS vervult binnen de groep van gebruikers. Licht elke genoemde functie toe.

41 Nieuwe ontwikkelingen in het bankwezen

In het bankwezen in Europa doen zich een aantal ontwikkelingen voor:

- Veel banken hebben te maken met fusies en overnames.
- In het betalingsverkeer speelt ICT (pinpas, chipknip, telebankieren, betalen via Internet) een steeds grotere rol.
- Banken leggen zich steeds meer toe op andere diensten dan het betalingsverkeer.

De A-bank is een voorbeeld van een Europese algemene bank. Hieronder staan twee balansen weergegeven van de A-bank (bedragen x 1.000 euro).

activa	Balans A-bank per 1 januari 1995		passiva
Kas	450	Rekening-couranttegoeden	3.600
Tegoed bij de Centrale Bank	90	Korte spaartegoeden	1.900
Debiteuren	3.300	Korte termijndeposito's	3.650
Effecten	6.460	Korte valutategoeden	5.000
Overige activa	9.700	Overige passiva	5.850
Totaal	<u>20.000</u>	Totaal	<u>20.000</u>

activa	Balans A-bank per 1 januari 1999		passiva
Kas	600	Rekening-couranttegoeden	7.000
Tegoed bij de Centrale Bank	100	Korte spaartegoeden	2.700
Debiteuren	5.800	Korte termijndeposito's	3.850
Effecten	16.750	Korte valutategoeden	10.300
Overige activa	49.750	Overige passiva	49.150
Totaal	<u>73.000</u>	Totaal	<u>73.000</u>

De post „Debiteuren” op de balans van de A-bank neemt toe door kredietverlening (wederzijdse schuldaanvaarding).

- a Leg uit dat deze post toeneemt door kredietverlening.
 b Welke van de genoemde ontwikkelingen in het bankwezen in Europa kan worden omschreven als branchevervaging? Licht je antwoord toe aan de hand van een voorbeeld.

Uit een vergelijking tussen de twee balansen van de A-bank kan worden afgeleid dat algemene banken steeds minder liquide middelen aanhouden ten opzichte van de rekening-couranttegoeden (girale gelden): het dekkingspercentage is tussen 1995 en 1999 gedaald. Deze daling is mogelijk gemaakt door de ontwikkelingen in het bankwezen in Europa.

- c Welke van de genoemde ontwikkelingen in het bankwezen in Europa laat een verlaging van het dekkingspercentage toe? Licht het antwoord toe.

Tussen 1 januari 1995 en 1 januari 1999 is de Europese girale geldhoeveelheid met ongeveer 80% gestegen.

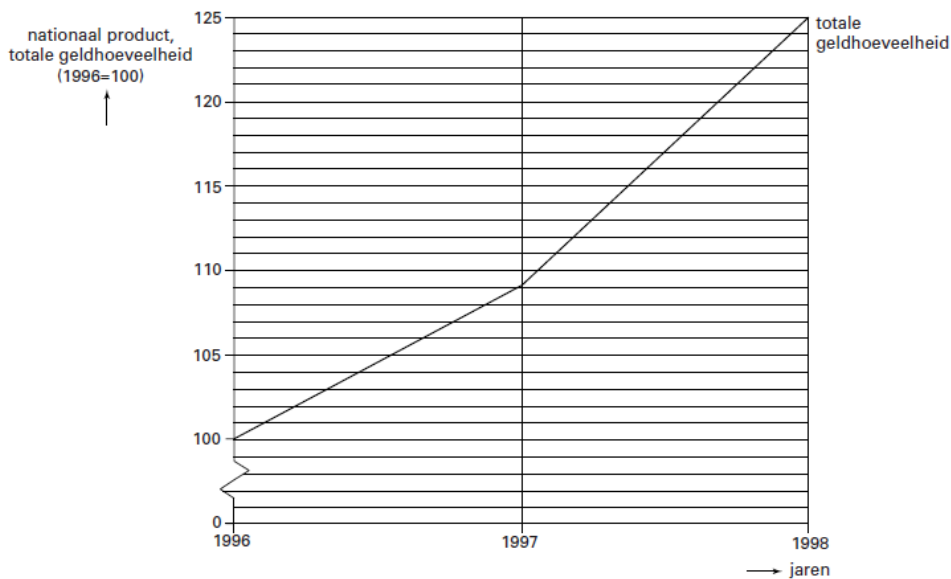
- d** Is het aandeel van de A-bank in de Europese girale geldhoeveelheid op 1 januari 1999 ten opzichte van 1 januari 1995 afgenomen, toegenomen of gelijk gebleven? Licht je antwoord toe met behulp van een berekening.

42 Zorgen voor de bankpresident?

Nederlanders besteedden in de jaren 1996-1998 fors. Zoals tabel 2 laat zien is de totale geldhoeveelheid in die periode sterk gegroeid. Tegenover de groei van de totale geldhoeveelheid stond een groei van de productie. Toch maakte de president van de centrale bank zich zorgen over de vraag of hij de centrale doelstelling van de bank (prijsstabiliteit) wel kon realiseren.

(miljoenen euro's)	1996	1997	1998
chartaal geld	17.363	18.997	18.506
giraal geld	<u>83.593</u>	.....	<u>107.243</u>
totale geldhoeveelheid	100.956	.....	125.749
nationaal product	340.827	360.735	381.013

- a** Teken in de figuur de lijn die de groei van het nationaal product zodanig weergeeft dat die vergeleken kan worden met de groei van de totale geldhoeveelheid. Geef de berekeningen.

In 1997 bedroeg het aandeel van de chartale geldhoeveelheid in de totale geldhoeveelheid 17,33%.

- b** Bereken de girale geldhoeveelheid in 1997.
c Leg aan de hand van de gegevens uit of de president van de centrale bank zich terecht zorgen maakte.

43 Enkele recente voorbeelden van hyperinflatie zijn:

- Bolivia: 14.000% in 1985
- Peru: 7.500% in 1990
- Oekraïne: 5.000% in 1993

- a) Bereken voor elk van deze landen de geldontwaarding in het jaar waarvoor de inflatie gegeven is. Geef je antwoord in procenten in één decimaal nauwkeurig.
- b) Bedenk twee groepen bedrijven die nadeel ondervinden van hyperinflatie, en geef aan waarom zij hiervan nadeel ondervinden.
- c) Noem een reden waarom het zo moeilijk is om een eenmaal ingezet proces van hyperinflatie tot staan te brengen.
- d) In Brazilië was de inflatie eind 1989 ongeveer 1% per dag. Is dit op jaarbasis meer of minder dan de inflatie in de bovengenoemde landen? Licht je antwoord toe met een berekening.

44 Op de balans van een goudsmid komen op een bepaalde dag onder andere de volgende posten voor:

gouden munten ..... 10 miljoen.
afgegeven promessen ..... 10 miljoen.

De goudsmid heeft nog geen leningen verstrekt.

- a Hoe hoog is de post *Debiteuren* op de balans van deze goudsmid? Licht je antwoord toe.
- b Leg uit of de post *Afgegeven certificaten (promessen)* bij de activa (bezittingen) of bij de passiva (eigen en vreemd vermogen) op de balans van de goudsmid staat.
- c Met welke balanspost bij de ECB is de post *Afgegeven promessen* vergelijkbaar?
- d Het dekkingspercentage van de certificaten (promessen) van de goudsmid is 100%. Wat betekent dat?

De goudsmid besluit om certificaten te gaan uitlenen. Door deze beslissing zal de dekking van de uitstaande promessen veranderen.

- e Welke invloed zal deze kredietverlening op die dekking hebben? Licht je antwoord toe.
- f Bereken welk bedrag de goudsmid in de vorm van eigen promessen maximaal kan uitlenen als een dekkingspercentage van 5% voldoende hoog is om aan de dagelijkse opvragingen van goud te kunnen voldoen.
- g Noem de twee balansposten die door deze kredietverlening stijgen.
- h Toon met een berekening aan dat door deze kredietverlening het dekkingspercentage van de afgegeven promessen daalt tot 5%.
- i Stel de gedeeltelijke balans van de goudsmid op zoals deze er na deze kredietverlening uitziet.

45 Voor betalen met chartaal gebruik je ook wel de uitdrukking “cash” of “contant” betalen. Contant wil zeggen dat de ander direct geld ontvangt, dus dat je niet op krediet koopt. Bij pinpasbetalingen ben jij het geld direct kwijt en ontvangt de ander het geld vrijwel onmiddellijk.

- a Is er bij “chippen” sprake van contante betaling? Licht je antwoord toe.
- b Is het geld in je elektronische portemonnee digitaal geld, chartaal of giraal geld? Licht je antwoord toe.

Officieel zijn munten en bankbiljetten in ons land wettig betaalmiddel, dat wil zeggen: geld dat je niet mag weigeren, als iemand je daarmee betaalt. Voor munten is dat overigens maar in beperkte mate het geval. 10 centmunten en “stuivers” bijvoorbeeld zijn wettig betaalmiddel tot een bedrag van € 5 en 1 euromunten tot een bedrag van € 100. Bankbiljetten zijn *onbeperkt* wettig betaalmiddel.

c Welk algemeen aanvaard ruilmiddel in ons land is toch geen wettig betaalmiddel?

Behalve door te pinnen of door betaalcheques uit te schrijven, kun je ook met een *creditcard* betalen. In dat geval schrijft de bank het bedrag pas aan het begin van de volgende maand van je rekening af.

d Verklaar de naam “credit”card.

46 Geef voor elk van de volgende transacties aan of je girale tegoed *uiteindelijk* stijgt, daalt of gelijk blijft.

a) Je haalt € 100 uit de muur bij de ING.

b) Je levert de cadeaubon die je van je oma voor je verjaardag hebt gekregen, bij de boekwinkel in.

c) Je koopt met twee-euro-munten een strippenkaart bij de kaartjesautomaat op het station.

d) Je krijgt voor vakantiewerk bij de supermarkt een bedrag van € 350 op je betaalrekening bijgeschreven.

e) Je koopt een nieuwe blouse voor € 45 en betaalt met je chipknip.

f) Je betaalt met een creditcard voor een cd bij V&D.

47 Leg bij elk van de volgende posten van de balans van een primaire of algemene bank uit of ze tot de activa of tot de passiva van die bank horen.

a Crediteuren in rekening-courant

b Debiteuren

c Eigen vermogen

d Kas

e Spaartegoeden van rekeninghouders

f Tegoed bij DNB

48a Een post die je wel op de balans van een primaire dus geldscheppende bank, maar niet op de balans van een secundaire niet-geldscheppende bank kunt aantreffen, is de post

A Crediteuren in rekening-courant

B Debiteuren

C Kas

D Tegoeden bij andere banken

Geef een verklaring voor je antwoord op vraag a.

b Op de balans van een bank komen in alfabetische volgorde de volgende posten voor:

* Crediteuren in rekening-courant

* Debiteuren

* Eigen vermogen

* Gebouwen en Inventaris

* Kas

* Langlopende schulden

In willekeurige volgorde gelden voor deze bank de volgende gegevens:

- de gebouwen en inventaris zijn € 160 miljoen waard;

- de bank heeft € 120 miljoen aan langlopende schulden;
  - er is € 150 miljoen in kas;
  - er staat voor € 300 miljoen aan krediet uit;
  - op betaalrekeningen van rekeninghouders staat € 400 miljoen.
- Andere bezittingen of schulden heeft deze bank niet.
- a) Stel de balans van deze bank op. Gebruik hierbij de bovengenoemde rekeningen.
  - b) Leg uit of de bank in staat is om aan de opvragingen te voldoen als alle rekeninghouders hun girale tegoed opeisen.
  - c) Voor welk percentage is de post *Crediteuren in rekening-courant* van deze bank gedekt door kasgeld?
  - d) Waarom hoeft dat percentage niet 100% te zijn?

49 Leg uit of de maatschappelijke geldhoeveelheid verandert als gevolg van onderstaande transacties

- a) als de ING geld leent bij DNB.
- b) als je bij de Rabobank een lening aflost
- c) als een ambtenaar haar salaris van het Rijk ontvangt.
- d) als Ilse 100 uit de muur haalt bij haar bank.
- e) als je een cd koopt en met je pinpas betaalt.
- f) als Marjelle van Ilse € 15 leent.
- g) als McDonald's BTW afdraagt aan het Rijk.
- h) als je hondenbelasting aan de gemeente betaalt.

50 Geef voor elk van onderstaande gevallen aan of er sprake is van geldschepping, geldvernietiging of geen van beide.

- a) Je wisselt bij de ABN-AMRO 75 Engelse ponden om in euro's.
- b) Je leent van de ABN Amro € 250.
- c) Je stort € 50 op je spaarrekening bij de Rabobank.
- d) De Hema betaalt giraal € 1.500 voor geleverd gebak.
- e) Bij Albert Heijn betaal je met je pinpas € 89,70.
- f) De ING Bank ontvangt van DNB € 8 miljoen aan bankbiljetten.
- g) Je lost je lening bij de ING-bank af.
- h) Je haalt € 500 van je betaalrekening af.
- i) je haalt € 500 van je spaarrekening af.
- j) DNB leent € 35 miljoen aan de ABN Amro.

51 Voor een bank geldt op 31/12/2008 de volgende balans (bedragen in miljoenen euro):

<i>Activa</i>	Balans per 31/12/98		<i>Passiva</i>
Kas	250	Crediteuren	450
Debiteuren	700	Overige schulden	490
Overige activa	50	Eigen vermogen	60
	1000		1000

- a) Voor hoeveel geld heeft deze bank krediet verstrekt? Licht je antwoord toe.
- b) Hoeveel geld hebben de cliënten van deze bank op bankrekeningen staan.

- c) Stel dat het verplichte dekkingspercentage 20% bedraagt. Hoe groot mag de post Crediteuren dan maximaal worden?
- d) Bereken welk bedrag de bank nog maximaal *giraal* kan uitlenen als het liquiditeitspercentage van 20% voldoende hoog is.
- e) Welk bedrag had de bank in de uitgangssituatie bij een liquiditeitspercentage van 20% maximaal *chartaal* er bij uit kunnen lenen? Licht je antwoord toe.
- f) Waaraan geeft een bank de voorkeur, aan chartale of aan girale kredietverlening? Leg uit waarom.

52 Philips heeft een ruilhandelovereenkomst gesloten met Albanië. Het elektronicaconcern levert onderdelen en complete meetapparatuur in ruil voor cement en tabak. De overeenkomst heeft een looptijd van tien jaar. Jaarlijks zal voor een bedrag van ongeveer 1,4 miljard euro worden geruild.

- a) Noem een nadeel van ruil in natura.
- b) Welke functie van het geld komt bij de bovengenoemde transactie te vervallen? Verklaar je antwoord.
- c) Welke functie van het geld komt niet te vervallen?

De ruilhandel is belangrijk voor Albanië omdat dat land niet beschikt over dollars of euro's om de producten van Philips te betalen.

- d) Om welke reden zal Philips er niet veel voor voelen de goederen te laten betalen in de Albanese valuta?
- e) Noem twee manieren waarop een land de beschikking kan krijgen over internationale betaalmiddelen.

Meerkeuzevragen

1

Stelling 1: Bij arbeidsverdeling neemt de productie per werknemer toe.

Stelling 2: Bij specialisatie produceert een werknemer steeds meer verschillende goederen of diensten.

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist

2

Stelling 1: Consumptie kan alleen bij goederen en niet bij diensten

Stelling 2: Scheiding van consumptie en productie kan alleen wanneer er ruil plaatsvindt.

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist

3

Welke stelling is juist?

- a. Ruilen is alleen aantrekkelijk bij absolute kostenverschillen
- b. Ruilen is alleen aantrekkelijk bij relatieve kostenverschillen.
- c. Ruilen is zowel bij relatieve als bij absolute kostenverschillen aantrekkelijk
- d. Ruilen met geld vergroot de transactiekosten

4

Iemand plukt eerst 25 bakjes aardbeien in twee uur tijd. Na een poosje geoefend te hebben, wordt dit 20 bakjes in 1,5 uur. De arbeidsproductiviteit is dus

- a. afgenomen met 20,0%
- b. toegenomen met 17,0%
- c. afgenomen met 17,0 %
- d. toegenomen met 6,7%
- e. toegenomen met 6,2%

5.

Stelling 1: Eigendomsrechten zorgen ervoor dat ook andere producenten kunnen profiteren van een nieuwe vinding.

Stelling 2: Een katern is een intellectueel eigendomsrecht op boeken.

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist

6.

Stelling 1: Het gebruiken van geld als ruilmiddel vergroot de transactiekosten.

Stelling 2: Het gebruik van internet heeft veelal tot lagere transactiekosten geleid.

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist

7

Stelling 1: Verlaging van de transactiekosten van huizen zal waarschijnlijk tot lagere huizenprijzen leiden.

Stelling 2: Als het patentrecht op medicijnen wordt afgeschaft zal dit de ontwikkeling van nieuwe medicijnen versoepelen.

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist

8

Stelling 1: Het feit dat geld duurzaam moet zijn, betekent dat het materiaal een hoge waarde moet hebben.

Stelling 2: De wet van Fisher luidt: 'Bad money always drives out good money'

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist

9

Stelling 1: Niet fiduciair geld leidt uiteindelijk tot indirecte ruil.

Stelling 2: Bij directe ruil is het veelal moeilijk iemand te vinden die met je wil ruilen.

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist

10

Stelling 1: Als er veel inflatie is neemt de koopkracht af

Stelling 2: Bij geldontwaarding is er ook sprake van inflatie

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist

11

Als er 50% inflatie is bedraagt de geldontwaarding

- a. 50,0%
- b. 66,7%
- c. 33,3%
- d. -50,0%

12

Als de prijzen verdubbelen bedraagt de inflatie

- a. 200%
- b. 100%
- c. -50%
- d. -100%

13

Stelling 1: Inflatie is gunstig voor de mensen die geld geleend hebben.

Stelling 2: Een briefje van € 100 heeft een hoge intrinsieke waarde

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist

14

Geld kan worden onderverdeeld in twee soorten (kies de juiste)

- a. giraal geld en munten
- b. chartaal geld en munten
- c. chartaal geld en bankbiljetten
- d. giraal geld en chartaal geld

15

Stelling 1: In onze tijd is er geen relatie meer tussen de intrinsieke waarde van geld en de nominale waarde van geld

Stelling 2: De intrinsieke waarde van een munt kan nooit hoger zijn dan de nominale waarde

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist

16

Stelling 1: Pinnen, chippen en betalen met een acceptgiro kaart zijn vormen van contante betalingen.

Stelling 2: chartaal betalen is betalen via bankbiljetten of munten.

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist

17

Stelling 1: De maatschappelijke geldhoeveelheid is het geld dat in handen is van bedrijven en overheid.

Stelling 2: De Binnenlandse geldhoeveelheid is kleiner dan de Maatschappelijke geldhoeveelheid.

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist

18

Stelling 1: De wet van Gresham luidt $MV = PT$

Stelling 2: Als de Maatschappelijke geldhoeveelheid te hard groeit is er grote kans op inflatie.

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist

19

Stelling 1: Eén van de instrumenten van de centrale bank om inflatie te beperken is het verhogen van de minimum liquiditeitseis voor banken.

Stelling 2: Wanneer iemand geld opneemt uit een geldautomaat blijft de maatschappelijke geld hoeveelheid gelijk.

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist

20

Stelling 1: Door ruimere kredietverlening door de banken kan de binnenlandse geldhoeveelheid toenemen.

Stelling 2: Door ruimere kredietverlening door de banken neemt de kans op inflatie toe.

- a. stelling 1 is juist, stelling 2 is niet juist
- b. stelling 1 is onjuist, stelling 2 is juist
- c. beide stellingen zijn juist
- d. beide stellingen zijn onjuist